

Отже, проголошення незалежності України стало початком тривалих національно-визвольних змагань українського народу та його історії. Було багато перемог та поразок, але вони не зломали моральних дух українців, їх прагнення до національної державності було набагато сильнішим, як це могло здатися. Наше майбутнє залежить тільки від нас, нашої національної сили, нашого бажання та наполегливості.

1. Закон України "Про освіту". *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 1991, N 34, ст.451.
2. Закон України "Про загальну середню освіту". *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1999, № 28, ст.230.
3. Крип'якевич І. Історія України. Львів, 1992.
4. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923. Т. 1. *Прапор*. 1990. № 11-12; *Березіль*. 1991. № 1, 3.

**Тараненко М. Г.**

здобувач вищої освіти 1 курсу  
юридичного факультету

**Левін О. Л.**

кандидат історичних наук, доцент,  
доцент кафедри  
соціально-гуманітарних дисциплін  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ІСТОРИЧНІ УРОКИ ЗДОБУТТЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР**

У 1989–1990 рр. в СРСР поряд із соціально-економічними проблемами гостро постало питання щодо зміни державного ладу країни. 17 березня 1991 р. відбувся Всесоюзний референдум з питання збереження Радянського Союзу. Під час його проведення в Україні Верховна Рада задала питання жителям республіки, звучало воно так: "Чи згодні Ви з тим, що Україна має бути у складі Союзу Радянських Суверенних Держав на засадах Декларації про державний суверенітет України?"

Народ України дав позитивну відповідь, а саме (80,2% від тих, хто взяв участь у голосуванні). Попри суперечливість результатів референдуму й опитування, було очевидно, що громадська думка в Україні схиляється в сторону незалежності.

Після проведення референдуму розпочався так званий "Новоогарьовський процес" – переговори керівників дев'яти республік, включаючи Україну, та президента СРСР М. Горбачова про новий союзний

договір. Попереднє підписання договору планувалося провести 20 серпня 1991 р. Це слідувало останньою спробою М. Горбачова врятувати державну цілісність СРСР шляхом компромісу між республіками і центром. У цей процес втрутилися консервативні сили, які мали на меті не тільки зберегти єдину союзню державу, а й не допустити її безпосереднього оновлення у будь-якій формі.

19 серпня 1991 р. Реакціонерами було здійснено спробу державного перевороту. Під час якої вони заблокували М. Горбачова на дачі у Форосі, найближчими співпрацівниками президента СРСР було оголошено про створення Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС, рос. – ГКЧП), до якого увійшли вісім осіб. А саме віце-президент СРСР Г. Янаєв, прем'єр-міністр В. Павлов, голова КДБ В. Крючков, міністр оборони Д. Язов та міністр внутрішніх справ Б. Пуго.

Вони заявили про свій намір відновити в країні порядок і не допустити розпаду СРСР. Наслідками всіх цих подій було призупинення діяльності політичних партій, громадських організацій і масових рухів. Також заборонялося проведення страйків, демонстрацій та мітингів. Було встановлено контроль над засобами масової інформації. У деяких регіонах Радянського Союзу на шість місяців запроваджувався надзвичайний стан.

Заколотники одразу ж зіткнулися з рішучою протидією керівництва РРФСР на чолі з Президентом Росії Б. Єльциним. Для захисту демократії виступили десятки тисяч жителів Москви, а також інших міст СРСР. Серед яких були й представники України під синьо-жовтими прапорами. Рішучі дії Б. Єльцина підтримали більшість урядів країн світу. Заколот був повністю провалено.

Цей заколот показав реальні, а не декларативні позиції й наміри всіх політичних сил та державних органів в Україні. Керівництво ЦК КПУ дотримувалося позиції заколотників. Секретаріатом ЦК було надіслано шифрограму, у якій схвалювався переворот і парткомам пропонувалося надати підтримку діям ДКНС.

Присланий до України генерал Варенников заявив, що в разі негативного ставлення до рішень ДКНС проведення страйків та акцій непокори будуть притягнуті війська. Л. Кравчук та очолювана ним Президія Верховної Ради України (в складі якої була більшість представників КПУ) закликали до спокою і витримки. Але при цьому Я. Кравчук заявив, що будь-які зміни повинні відбуватися на основі закону і підстав для введення в республіці надзвичайного стану немає.

Послідовно й рішуче проти заколотників виступила лише опозиція - представники Руху і новоутворених демократичних партій в Україні. Вони висунули пропозицію засудити заколот спеціальним рішенням Верховної Ради УРСР. За умови якщо Президія Верховної Ради спробує блокувати надання належної оцінки дій ДКНС, демократи повернули велику роботу в масах. Почалася підготовка до страйку.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада Української РСР прийняла історичний документ а саме – Акт проголошення незалежності України, у якому, зокрема, підкреслювалося: "Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України. Територія України є неподільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України". Тим самим було покладено кінець юридичному існуванню УРСР. На політичній карті світу з'явилася нова суверенна держава – Україна. Акт проголошення незалежності України, день прийняття якого став національним святом держави, не був випадковим явищем. Прагнення до національного суверенітету випробувано віками. Право самовизначення – це право народу самому визначати свою долю.

Акт проголошення незалежності України – це документ великої історичної ваги, який, досягнувши історичної справедливості, став закономірним наслідком процесу розвитку українського народу.

Згідно з чинним законодавством того часу, питання про реалізацію права народу України на самовизначення виходило за межі компетенції Верховної Ради УРСР і мало вирішуватися виключно Всеукраїнським референдумом. Тому того самого дня було прийнято й постанову Верховної Ради УРСР "Про проголошення незалежності України", якою передбачалося провести 1 грудня 1991 р. Всеукраїнський референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України.

Референдум відбувся у назначений термін; 90,32 % громадян, які брали участь у референдумі, на запитання в бюлетені щодо підтвердження Акта відповіли: "Так, підтверджую". Позитивну відповідь дало населення всіх областей України і Криму незалежно від їх національного складу. Підсумки референдуму засвідчили прагнення народу бути повноправним господарем на власній землі, а не "молодшим братом", частиною ще однієї імперії з оновленим фасадом. Результати голосування ознаменували повноправне входження України до світового співтовариства вільних держав. Почалася хвиля дипломатичного визнання України як незалежної держави.

1 грудня 1991 р. Україна обирала першого Президента своєї самостійної держави. До виборчого бюлетеня по виборах Президента України було включено шість кандидатів – В. Гриньова, Л. Кравчука, Л. Лук'яненка, Л. Табурянського, В. Чорновола, І. Юхновського. Кандидат у Президенти України О. Ткаченко на останньому етапі боротьби зняв свою кандидатуру і закликав виборців голосувати за Л. Кравчука. Опозиція не спромоглася виставити єдиного кандидата: Рух висунув голову Львівської обласної Ради В. Чорновола, однак його лідери І. Драч і М. Горинь, як і Українська республіканська партія, агітували за голову УРП Л. Лук'яненка, Партія демократичного відродження України (ПДВУ) – за керівника Народної ради в парламенті України, академіка І. Юхновського, та за одного з лідерів ПДВУ, народного депутата В. Гриньова.

Уже в першому турі, набравши 61,6 % голосів, переміг Голова Верховної Ради України, у недалекому минулому завідуючий ідеологічним відділом ЦК КПУ, секретар ЦК КПУ Л. Кравчук. Він став першим Президентом незалежної України.

1. Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991р.)
2. Алексєєв С. В., Ляшенко Є. П., Довбня О. А. Історія України: Короткий курс лекцій. Краматорськ : ДДМА, 2007. 228 с.
3. Алексієвич С. О. Чорнобиль: хроніка майбутнього / Оксана Забужко (пер.і післямова). К. : Факт, 1998. 194 с.
4. Безотосний М. Т. Україна в добу сталінщини: історія опору / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. К., 2002. 128с.
5. Бойко О. Д. Нариси з новітньої історії України (1985-1991 р.р.): Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. К. : Кондор, 2004. 358 с.
6. Вячеслав Чорновіл. Політика та правда життя: У 3-х ч. / Г. Василюшин (уклад.). К., 1999.
7. Гісем О.В., Даниленко В.М., Левітас Ф.Л., Ольбішевський А.Л., Панченко П.П. Історія України ХХ ст. Для тих, хто готується до іспитів: Довідник / Інститут історії України НАН України; Київський міжрегіональний ін-т вдосконалення вчителів ім. Бориса Грінченка / П.П. Панченко (ред.). К. : Ніка-Центр, 1999. 157с.
8. Горбачев М.С. «К полномочию Советов и созданию социа правового государства». М., 1988. 360 с.
9. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К.: Товариство «Знання» України, 1991. 240 с.
10. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*, 10.07.1990, N 31, ст.429.
11. Енциклопедичне видання у 6-ти томах «Україна: хронологія розвитку», видавництво «Кріон», 2010. - 751 с.
12. <https://uahistory.co/compendium/serednicka-ukraine-history-1939-2003-11-class/30.php>.